

Tilastotiedon soveltaminen – KITT kokeneille -työpaja

1.2.-15.2.2012

KITT kokeneille -työpaja – Jyväskylä, Helsinki, Oulu

Markku Laitinen, Kansalliskirjasto, Kirjastoverkkopalvelut

markku.laitinen@helsinki.fi <http://www.helsinki.fi/~malaitin/>

KITT 2

- Projektisuunnitelma laadittu syksyllä 2011
- Tilastojärjestelmän käyttötarpeet (mm. tietolähteet, järjestelmäintegraatiot ja raportointitarpeet) muuttuneet ratkaisevasti
- Tässä vaiheessa ensisijaisesti yo- ja amk-kirjastojen johtamisen ja päätöksenteon välineeksi

KITT 2

- Tarkoitus ratkaista ainakin seuraavat kehitystarpeet:
 - Käyttäjille tarjotaan muuttuviin tarpeisiin joustavia toiminnallisuuksia, mm. dynaamisia tiedonhaun ja raportoinnin työkaluja
 - Järjestelmä on avoimesti ja joustavasti integroitavissa erilaisiin ja muuttuviin tieto-lähteisiin (KOTA, AMKOTA, Halti, myöhemmin mahd. myös muiden asiakassektoreiden tilastotietovarannot)
 - Järjestelmän ja sen käyttöliittymien käytettävyyteen tulee panostaa
 - Tietokanta-alustan tulee ylläpidon helpottamiseksi olla yhteensopiva kirjastoverkkopalveluiden muiden tietokantojen kanssa
 - Sovellus tulee toteuttaa mahdollisimman avoimin teknisin ratkaisuin, jotta myöhempi jatkokehitys ja järjestelmäintegraatiot eivät edellytä mittavia investointeja.

KITT 2

- Toteuttamisvaihtoehdot
 - Nykyisen KITT:n toteuttaja
 - Muu ulkopuolinen toimittaja
 - KVP:n omin resurssein
- Projektin tavoitteet
 - Uusi tilastotietojärjestelmä KITT2, jolla voidaan
 - Hallita Suomen tieteellisten kirjastojen toimintaa, käyttöä ja palveluita kuvaavia tilastotietoja
 - Myöhemmin mahdollisesti myös muiden Kansalliskirjaston asiakassektoreiden tilastotietoja ainakin osittain
 - Käyttöönottosuunnitelman lisäksi käyttöönoton jälkeisille vuosille ylläpitosuunnitelma ja kirjastotilastoinnin koulutussuunnitelma.
 - Nykyistä parempi tekninen ja toiminnallinen dokumentaatio.

KITT 2

- Projektin rajaukset
 - Järjestelmä toteutetaan vain yo- ja amk-kirjastojen tilastotietojen hallintaan
 - Kehitystyössä otetaan kuitenkin huomioon mahdollisuudet käyttötarkoituksen laajentamiseen muille kirjastosektoreille sekä mm. KDK-asiakasliittymän käyttäjätahoille

KITT 2

- Projektin tulokset
 - Yo- ja amkkirjastoilla on käytössään tietojärjestelmä KITT2
 - Kansalliskirjastolla on omistuksessaan uusi tietojärjestelmä KITT2
 - On tehty uuden järjestelmän tekninen ja toiminnallinen dokumentaatio
 - KITT2 on käytössä asiakasorganisaatioissa ja Kansalliskirjastossa
 - Käyttöönotto-, ylläpito- sekä kirjastotilastoinnin koulutus suunnitelma
 - Projekti raportoidaan projektin ohjausryhmälle, SYN:lle, AMKIT-konsortiolle ja Kansalliskirjaston johdolle
- Valmistumisen jälkeen
 - KITT2-tietojärjestelmän tekninen ylläpito tai sen koordinointi on kirjastoverkkopalveluiden tietojärjestelmät-yksikön vastuulla.
 - Asiakkuuden hallinta -yksikön Markku Laitinen on sovelluksen pääkäyttäjä ja vastaa tietoaineiston ylläpidon koordinoinnista

KITT 2

- Organisaatio
 - Vastuullinen johtaja: Kristiina Hormia-Poutanen
 - Ohjausryhmä: Vaikuttavuuden arviointiryhmä ja Tommi Jauhiainen
 - Projektipäällikkö: Heli Kautonen
 - Työryhmä: Markku Laitinen (Kansalliskirjasto), Anna Niemelä (Kansalliskirjasto), Jarmo Saarti (Itä-Suomen yliopiston kirjasto), Eija Suikkanen (Turun ammattikorkeakoulun kirjasto), Aino Taskinen (Itä-Suomen yliopisto) ja Nicholas Volk (Kansalliskirjasto).
 - Vaikuttavuuden arviointiryhmä voi esittää projektiryhmään työn edetessä lisää jäseniä. Työryhmä kutsuu tarvittaessa kokouksiinsa tai jotain projektin tehtävää suorittamaan muita asiantuntijoita (esim. tilastotieteilijä tai CSC).
- Sidosryhmät: Ohjelmiston toimittajat/toteuttajat, käyttöliittymäasiantuntijat, palvelun asiakassektorit.

KITT 2

Projektin osakokonaisuudet (mm. toteutus) aikataulutetaan erikseen työn edetessä.

Työvaihe (osaprojekti)	Vastuu	Valmis
Raportti: Projektisuunnitelma	Heli Kautonen	08/2011
Tarpeiden esikartoitus	Markku Laitinen	09/2011
Tarvemäärittely (toiminnallinen kuvaus ja kehittämistoiveet)	Markku Laitinen, työryhmä	10/2011
Tekninen esiselvitys (karkea vaatimusmäärittely ja toteutusmahdollisuudet)	Nicholas Volk	12/2011
Raportti: Esiselvitys	Heli Kautonen	12/2011
Teknisen toteuttajan valinta	Kristiina Hormia-Poutanen	01(/04) 2012
(Mahd. kilpailutus ja sopimukset)	Heli Kautonen	04/2012)
Tekninen vaatimusmäärittely (toiminnallinen määrittely osa ketterää toteutusta)	tekn. toteuttaja	02(/05) 2012
Väliraportti	Heli Kautonen	05/2012

KIRJASTOVERKKOPALVELUT

KITT 2

Projektin osakokonaisuudet (mm. toteutus) aikataulutetaan erikseen työn edetessä.

Työvaihe (osaprojekti)	Vastuu	Valmis
Tekninen toteutus ja testaus (5 iteraatiota)	tekn. toteuttaja, työryhmä	6-11/2012
Käyttöönottosuunnitelma	Heli Kautonen/M. Laitinen	6-11/2012
Väliraportti	Heli Kautonen	11/2012
Käyttöönotto	Kautonen, Laitinen, työryhmä	08/2012-06/2013
Ylläpitosuunnitelma (järjestelmä, käyttö)	tekn. toteuttaja, työryhmä	08-12/2012
Koulutussuunnitelma	Markku Laitinen	09/2012
Tarvittaessa väliraportti	Heli Kautonen	05/2013
KITT2:lla tuotettu yhteistilasto	Markku Laitinen	2013/2014
Loppuraportti	Heli Kautonen	2013/2014

KIRJASTOVERKKOPALVELUT

KITT 2

- Poimintoja kirjastojen kommenteista
 - Ohjeistuksen selkeyttäminen, turhan tiedon karsinta, tiedot kirjastokohtaisesti sen mukaan mitä tarvitaan
 - Tietokannan käytettävyyden parantaminen
 - Intuiitiivinen hakukone
 - Yhteensopivuus muihin järjestelmiin
 - Asiantuntijapalvelujen laajempi tilastointi
 - Asiakasjaottelu saatava toimivaksi (esim. yhdistelmäkirjastot)
 - Kansalliskokoelman tilastointi
 - Av-aineiston / e-aineiston jaon selkeytys
 - Yhteydenotot e-palveluihin takaisin

Tilastotiedon hyödyntäminen – aiheita keskusteluun

- Taloustilastot päätöksenteon tukena – kirjaston vaikuttavuuden ja taloudellisen tehokkuuden osoittaminen
 - Luotettavuus
 - Hyödynnettävyys
- Verkkoaineiston tilastointi
 - Luotettavuus
 - Hyödynnettävyys

Tilastotiedon hyödyntäminen – aiheita

- Talousdata – miten nykyinen tilastointi vastaa tarpeita?
 - Kulut
 - Rahoitus
- Verkkoaineistot
 - Lisensioidut aineistot
 - Open Access -aineistot

Työpajan tavoitteet

- Tulevaisuuden tilastointitarpeet
- Tulevaisuuden mittarit
 - Kirjaston vaikuttavuus, arvo
 - Taloudellinen tehokkuus
 - Mitä on taloudellinen tehokkuus – miten se näkyy KITT:ssä?
 - Hinta/laatusuhde?
- Korkeakoulukirjastojen talousseminaari 2012

Keskustelu kehittämistarpeista

- Talousdata
 - Tilakulujen saaminen keskushallinnolta summittaista – pitää vaatia, jotta saadaan tilasto vertailukelpoisesti
 - Osalla kirjastoista tilakulut on vyörytetty, osalla se otetaan jo päältä pois korkeakoulun tasolla (=laskennalliset tilakulut)
 - Kirjaston tilojen määrittelyminen tarkasti joskus haasteellista – eri tilat eri hintaisia; tilakulut on kuitenkin vyörytetty tietylle neliömäärälle ja veloitetaan/vyörytetään kokonaisuutena
 - Tilakustannuksiin voi joskus sisältyä myös esim. vahtimestaripalveluja tms. – kyseessä on kuitenkin tiloista veloitettava kulu, joka merkitään siis kokonaisuutena.
 - Arvonlisävero aiheuttaa hämmennystä. ISO 2789 (3.6.3) ohjeistaa ilmoittamaan kulut arvonlisäverollisina. Arvonlisäveron ilmoittaminen erikseen kohdassa 4.3 aiheuttaa epätietoisuutta.
 - KITT2:een on tähän kohtaan saatava lisätietokenttä tai tietoruutu, jossa ilmoitetaan sisältyykö kuluun arvonlisävero ("kulu sisältää arvonlisäverollisia eriä", jolloin kirjasto tallentaa ao. arvonlisäveronsa kohtaan 4.3., jossa pitäisi olla erittely samoin kuin aineistoissa. ("Toimintakuluihin **sisältyvät** arvonlisäverot yhteensä, josta") – **MUTTA: kaikki kirjastot eivät saa alv-erittelyä!**
 - Taloustietoihin alv-kenttä menolajin viereen: "Kirjaston maksama tähän menolajiin **sisältyvä** alv".
 - Myös taloustietojen pitäisi siirtyä automaattisesti Haltista Kittiin.
 - Kurssimateriaalit (verkossa) – eikö kaikki elektroninen kurssimateriaali sopisi tähän?

Keskustelu kehittämistarpeista

- Talousdata
 - OKM:n 5% tavoitetason saavuttamiseen vaikuttaa myös vyörytetyt kustannukset → Olisi ehkä syytä seurata myös vyörytettyjen kustannusten osuutta kirjaston kokonaismenoista
 - Palvelusopimuksilla olevat opiskelijat ja henkilökunta (esim. toinen aste) pitää saada mukaan kehysorganisaation tietoihin ja ottaa huomioon tunnuslukulaskennassa, tarvitaan siis kaikki samat kentät kuin nyt on korkeakoulua koskien.
 - Kohtaan 4.2 tarvittaisiin sama jako kuin kohdassa 4.1
 - Pääomakulut, esim. rakentamisinvestoinnit kun kirjasto on osa korkeakoulun uudisrakennusta = (rakennuksen kokonaishinta/neliöt)xkirjaston neliöt
 - Ehdotus kohtaan 4.5: a) Rahoitus omalta kehysorganisaatiolta, josta
 - Perusrahoitus
 - Hankerahoitus
 - Muu rahoitus / Epäsuora rahoitus (ennen: epäsuora budjettirahoitus) – vaikuttaisi myös kohdan 4.2. otsikointiin
 - Kirjaston menojen tiliöinti SAP-järjestelmään pitäisi tehdä kaikissa sitä käyttävissä kirjastoissa samalla tavalla, samoin käsittein – voisi olla kirjasto-, hankinta- ja talousihmisten yhteinen workshop-aihe
 - Onko yhteiskirjastojen osalta todella tarpeen eritellä korkeakoulusektorit, mitä ne ovat ennen olleet – esim. VAMK:n kirjastoa ei enää ole olemassa, vaan se on fyysisesti ja hallinnollisesti osa Tritoniaa
 - Kulu- ja käytösuhdetta mielekkäintä seurata aineistokohtaisesti – saataisiinko SAP-järjestelmään tai muuhun kirjanpitojärjestelmään kulut eriteltyä näin (Sanakirjatielokannat, e-lehdet, sähkökirjat jne.)? Muuttaisi kohdan 4.1.1.2 rakennetta

Keskustelu kehittämistarpeista

- E-aineistot
 - Nelli-aineistojen tilastointi: oma kohta KITT:iin
 - Open Access: jos mennään Nellin kautta, tilastoituu klikkaus, jos asiakas tekee selaiheensa kirjanmerkin, jatkossa käyttö ei tilastoidu – voisiko välityspalvelimen avulla saada tietoa käytöstä? Voiko edes teoriassa pakottaa asiakasta käyttämään open access –aineistoa näin ja **onko muun kuin kirjaston tarjoaman palvelun tilastointi mielekästä?** Toisaalta, jos sinne mennään Nellin kautta, käytetään kirjaston validioimaa tietoa, että lähde on luotettava. Proxyn käytön ongelma on se, että jokaisesta tunnetusta open access – palvelusta olisi kirjoitettava oma rivinsä konfiguraatitiedostoon. Myös näiden palvelujen käyttöliittymät elävät ja osoitteet voivat muuttua.
 - **Välityspalvelimen ei välttämättä tarvitse vaatia tunnistautumista, vaan se voi tilastoida muuten, eli** lisensoiduissa aineistoissa ainakin tämä voisi toimia
 - FinELibin kautta pitäisi saada aineiston nimien yhteismitallinen lista – nyt on epäselvyyttä pakettien nimistä ja jaottelusta. Välillä aakkosjärjestys, välillä kustantajan mukaan. Lyhenteet pitäisi avata!
 - Lisensoiduista aineistoista ei aina saa tilastoja – kaikki kustantajat eivät ole sitoutuneet COUNTERin periaatteisiin; koskee sekä FinELib- että muita konsortioita
 - Voisiko UKJ:n kautta saada lisensoitujen aineistojen käyttötiedot ilman kustantajia?
 - Tietokannassa voi olla e-lehtiä, viitetietokantoja, hakuteoksia jne., mutta sen käyttötilastoja ei välttämättä saa näin eriteltyinä, ja kustannuksia ei pysty erittelemään em. tavalla (maksetaanko tietokannasta vai e-lehdistä?)

Keskustelu kehittämistarpeista

- Tunnusluvut
 - Tunnusluvuista pitäisi löytää syy-yhteys korkeakoulun menestysmittareihin (amk: valmistuneitten työllistyminen, keskeyttämisten määrä. Yo: kirjaston kausijulkaisuhankinta vaikuttaa yliopiston tuottamien julkaisujen määrään.)
 - Vaikuttavuuden arviointi: kirjaston käyttämä työaika kansallisissa ja kansainvälisissä projekteissa (tulossa standardiin 2012)
 - Nykyisiä tunnuslukuja käytetään ainoastaan suhteessa omaan organisaatioon – esim. lainat voisi ryhmitellä asiakasluokittain, onnistuu Voyagerissa, paikallisesti tietoa kerätään jo
 - Pitäisi olla myös tunnusluku, joka kuvaa tiettyihin kirjaston toimintoihin käytettyä työaikaa (htv) – haasteena työajan seuranta – voisiko työaika karkeasti jaotella eri tehtäviin arvion perusteella?!
- Miksi tilastoja ei hyödynnetä?
 - Mihin tunnusluvut kelpaavat?
 - KITT:iin ei kerätä kirjastojen jokapäiväiseen toimintaan liittyviä tietoja riittävästi – esim. kuukausittaiset luvut
 - KITT:iä ei käytetä oman toiminnan seuraamiseen

Keskustelu kehittämistarpeista

- Muut asiat
 - Kävijälaskennasta jää pois kirjaston tilan ulkopuolella tapahtuva käyttö, tilastoituu virtuaalikäyttönä.
 - Esim. osa opetuksesta annetaan kirjastotilojen ulkopuolella, jolloin kävijälaskuri ei laske käyntiin.
 - Täydennyskoul.opiskelijat (esim. opettajakorkeakoulu) eivät tilastointiohjeiden mukaan kuulu opiskelijamäärään (KITT kenttä 16) – esim. JAMK:ssa lähes 1000, opiskelijamäärä 7000. →Vääristää opiskelijamäärää käyttävää tunnuslukua
 - Vaikuttavuuden arviointiryhmältä toivotaan yhtenäistä tilastosta tiedottamis/raportointiohjetta (trendinomaiset ja eksaktit tunnusluvut, miten tilaston termit (lataus ym.) avataan. Miten raportoidaan eri ryhmille: päättäjille, asiakkaille, medialle jne.)
 - Käyttäjäkoulutuksen 3 mittaria: tiedonhankinnan opetus (kuten KITT:ssä), tiedonhaut, informaattikoiden pitämät tiedonhankinnan klinikat

Keskustelu kehittämistarpeista

- Muut asiat
 - Tiedonhaun ohjaus tilastoidaan tulosneuvotteluja varten - kirjastoissa on erilaisia tapoja; JAMK esim. katsoo ennalta valmistelluksi myös yksilökohtaisen ohjauksen, josta on sovittu etukäteen. (Onko ohjaus opetusta vai tiedonhakua? Muuten jää työtä tilastoimatta.) Entä verkkokurssi: kirjataanko myös siihen käytetty aika kohtaan 2.11.a (kenttä 296)? Jos haetaan tietoa, on asiakkaan toimeksianto, jos vain opetetaan, mutta on valmisteltu ennalta, on opetusta, vaikka olisi vain yksi oppilas.
 - Asiantuntijapalveluun (esim. bibliometrinen toimeksianto) käytetty aika pitäisi voida tilastoida, pelkkä toimeksianteiden määrä ei anna riittävää infoa.
 - Mikä lopultakin on aukiolopäivien ja -tuntien antama informaatioarvo? Voisiko KITT laskea aukiolon keskiarvon käyttäen tietoa toimipisteitten määrästä? Jos laskettaisiin aukiolotunnit kaikista toimipisteistä yhteensä, saataisiin tieto monenko tunnin aikana pitää olla palveluja. Standardin kohta 6.4.1 käskää laskemaan sivukirjastojen aukiolotuntien keskiarvon, mutta se ei kerro tosiasiasa aukiolosta mitään: toinen kirjastoyksikkö auki 5 t / pv ja toinen 12 t/pv, keskiarvo 8,5t.

Keskustelu kehittämistarpeista

- Muut asiat
 - Panos/tuotos-mittaria voisi jakaa siten, että erotellaan kirjaston henkilötyövuosia vaativat suoritteet ja itsepalvelusuoritteet: esim. lainat, neuvonta, luettelointi, hankinta ym. olisivat palvelusuoritteita, itsepalvelusuoritteita olisivat esim. lataukset – molempien jako henkilötyövuosilla. Käyntien ottamista mukaan voisi harkita, koska kirjaston aukioloon panostetaan henkilökuntaa, itsepalvelusuoritteisiin kuuluisivat verkkokäynnit. Myös opetus (osanottajamäärä) ja tiedonhakutoimeksiannot pitäisi sisällyttää suoritteisiin.
 - Kenttien yhteyteen pitää saada muistiinpanokenttä, joka näkyy vain tietokantaan kirjautuneille.
 - Palvelusopimusasiakkaille (esim. toisen asteen oppilaitos) pitäisi saada oma asiakasluokkansa, nyt menevät kohtaan ”Muun oppilaitoksen opiskelija tai henkilökunta”, jossa on myös muut kuin palvelusopimuksella tulevat

Kysymykset nyt tai myöhemmin: markku.laitinen@helsinki.fi

